

مسئولیت متن و شکل بدوش نویسنده مضمون میباشد، عقیده نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاين نمی باشد

۲۰۲۱/۰۴/۲۳

محمدصالح گردش

کلمه ایشتی

«ایشتی» یکی از کلمه های اوستایی ست که در اوستا بسیار آمده است چنان که در پینا، هات ۳۲ بند ۹، هات ۴۴ بند ۱۰، هات ۴۶ بند ۲ و بسا جا های دیگر. کلمه ایشتی در اوستا به معنی دارایی و توانگری شده است. این کلمه در گزارش پهلوی نیز ایشتی یا ایشت شده یعنی همان کلمه اوستایی بکار رفته و نیز بخط اوستایی نوشته شده ولی در چند جا از برای توضیح افزوده شده خواستک یعنی دارایی (دولت) و بسا هم بمعنی خواهش گرفته شده و بجای آن «خواست یا خواهد» آورده شده است. ر.ک: (یادداشت های گات ها، ص ۱۵۸)

روی همین اصل و بسیار موارد دیگری ست که زبان قدیم پشتو را زبان اوستایی می دانم و زردشت که برخاسته از میان همین دوده و طایفه بوده، کتاب دینی اوستا را نیز در ابتداء به رسم الخط زبان معمول و مروج طایفه و تبار خودش نوشته است و از دید این قلم، اصل زبان و رسم الخط اوستایی، مادر زبان امروزی پشتو بوده است. به همین سبب خواهد بود که بعضی کلمه های زبان اوستایی در زبان پهلوی احتیاج به توضیح و تأویل داشته است و از جمله همین کلمه ایشتی، و نیز بعضی از کلمات دیگری که در همین اثر بدون یادی از این موضوع خواهد آمد و خواننده گرامی متوجه خواهد شد.

احترام و حرمت به احکام، مقوله ها، سنت ها و بلاخره همه موارد و امور جزئی و کلی یک دین در بین پیروانش حتا به شکل بسیار افراطی موجود است. به طور مثال هیچ قوم و ملت مسلمانی تا امروز نتوانسته و شاید از روی اخلاص های چشم و گوش بسته نخواسته اند تا قرآن کریم را بدون نوشتار عربی آن، ترجمه و به قسم کتابی در بیاورند و به منظور سهولت در فهم، به دسترس اهل زبان های دیگر قرار دهند. پس شاید در زبان پهلوی بعضی کلمه های اوستایی را از روی قداست و احترام به اصل، عیناً به هیأت اوستایی آن نوشته باشند و شاید هم معادل آن کلمه ها در زبان پهلوی موجود نبوده و ناگزیر همان کلمه را نوشته و بعد آن را توضیح داده اند. به طور مثال همین کلمه در زبان پهلوی (مادر زبان پارسی- دری) خواستک و نیز خواهد و خواهش شده است، که اصل معنا را ارائه و افاده نمی سازد. کلمه ایشتی به واقعیت که یکی از کلمه های اوستایی بوده است و هیأت های از این کلمه در زبان پشتو موجود است که دو هیأت آن از روزن این قلم کلمه های «شتمنی» به معنی دارایی و ثروت، و دیگرش «شتمن» به معنی دارا و ثروتمند است. در زبان پارسی- دری که فرزند زبان پهلوی ست، کلمه های از ریشه کلمه ایشتی که ربطی به معنای این کلمه داشته باشد، وجود ندارد. شاید فعل «شته» در زبان پشتو به معنی «هست» نیز با این کلمه پیوند بگیرد.

در رابطه مرا نظر دیگری نیز می باشد و آن این که کلمه «هستی» در زبان پارسی ممکن است بعد ها از همین کلمه ایشتی شکل گرفته باشد که بار معنایی آن کلمه را می تواند حمل نماید؛ اما در عصر زبان پهلوی و یا هم مادر زبان پهلوی نه این کلمه شکل گرفته بوده و نه معنی این کلمه در آن زبان برای متکلمانش مانوس بوده است و همان بوده که در معنای آن، کلمه های خواهد و خواهش نیز به کار برده شده اند. کلمه ایشتی یا ایشت که از کلمه های اوستایی بوده و به رسم الخط اوستایی نیز نوشته شده است، از نظر من هیأت ادایی این کلمه با لهجه و ادای زبان پهلوی و یا زبان مادر پهلوی (زبان مروج زمان گشتاسب) نوشته شده است؛ زیرا همان گونه که صامت در ابتدای کلمات پارسی قابل اداء نیست و پارسیان نمی توانند صامت در ابتدا را تلفظ نمایند، ممکن است در زبان مادر پارسی نیز صامت در ابتدای کلمه نامانوس بوده است. پس این ناگزیری سبب شده تا در نوشتن این کلمه جزء «ای» افزود گردد. اما ممکن است که اصل و ریشه این کلمه به هیأت «شته» (سته)، «ستی» (شتی) و یا چیزی نزدیک به این ها بوده باشد. از آنجا که این کلمه به معانی خواهش و خواهد شده است، بسیار ممکن می دانم که این کلمه، بعد ها از بنیاد و ریشه کلمه «ایش» دانسته شده باشد که در اوستا به معنی آرزو داشتن، خواستار بودن و خواهش کردن است

د پانو شمیره: له ۱ تر ۲

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de

یادونه: دلیکنی د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده، هیله من یو خپله لیکنه له لیرلو مخکې په خیر و لولئ

و کلمهٔ ایش به همین معانی در هات ۳۱ بند ۴، هات ۳۰ بند ۱، هات ۴۶ بند ۶ و جاهای دیگر آمده است. به نظر من کلمهٔ ایش که در بیان آرزو و تمنا داشتن استعمال می گردیده، در اصل یکی از کلمه های پهلوی بوده باشد؛ زیرا در زبان پارسی- دری ایماق ها این کلمه تا به حال به همین معنا کاربرد دارد. در این جا قابل یاد کرد می دانم که زردشت ممکن است در نوشتن کتاب دینی خود از دو زبان، اوستایی و مادر زبان پهلوی کار گرفته باشد و در حقیقت اوستا پدیداری از تلفیق دو زبانی به هم نزدیک کهن خواهد بود که، این موضوع را می گذارم به استادان و کارشناسان زبان.

کلمهٔ «هوشوئیتهمن» کلمه یی ست که در هات ۴۸ بند ۶ آمده است و به معنی «خان و مان خوب یا خوب نشیمنگاه» برگردانده شده است. همین گونه کلمهٔ «هوشیتی» که در بند ۱۰ از هات ۲۹ آمده است در گزارش پهلوی «هومانیشنیه» (خان و مان خوب) شده است. پورداود کلمهٔ هوشوئیتهمن را که در گزارش پهلوی خواریه یعنی آسایش و گشایش شده با کلمهٔ هوشیتی از یک ریشه دانسته و بنیاد و ریشه این کلمه ها را «شی» دانسته که به معنی خان و مان کردن و جای گزیدن و نشیمن ساختن و زندگی کردن و آرام گرفتن است. ر. ک: (یادداشت های گات ها، ص ۵۳). سخن این جاست که اگر این دو کلمه از ریشه کلمهٔ شی، که نشیمن و نشیمن بوده باشد، دانسته شده اند، پس چرا کلمهٔ «شینیوتهن» که در هات ۴۸ بند ۸ آمده، در اوستای پورداود به معنی «کردار» شده است؟ از این جاست که این کلمه ها یا به اساس سنت (ترجمه و ادای موبدان نسل اندر نسل) یا از روی سیاق کلام معنی گردیده و یا هم بعضی از این کلمه ها به اساس اصول کلمه شناسی نیز ریشه یابی و توجیه و معنی شده باشند. ریشه یابی یی که پورداود روی دو کلمهٔ بالا نموده است در مورد کلمهٔ هوشیتی قابل تصدیق است، چنان که در گزارش پهلوی نیز این کلمه، هومانیشنیه شده است و هم توجیه و ریشه یابی پورداود بر مبنای این که از ریشه کلمهٔ شی باشد، درست می نماید، اما در مورد کلمهٔ هوشوئیتهمن درست به نظر نمی رسد. دلیلی که در رابطه دارم این ست که این کلمه در گزارش پهلوی خواریه یعنی آسایش و گشایش شده است، پس با معنی خان و مان خوب، توجیه پذیر خواهد شد. به نظر من کلمهٔ هوشوئیتهمن با در نظر داشتت زبان پشتو، هوشتمن و به معنی خوب دارا و خوب ثروتمند یعنی بسیار دارنده خواهد بود. جزء اول این کلمه که «هو» باشد در اوستا به معنی خوب است چنان که پورداود نیز آن را به همین معنی گرفته است. جزء دوم آن «شوئیتهم» یا «شوئیت»، ریشه کلمهٔ شته در زبان پشتو بوده می تواند. جزء سوم که «من» است، از دید این قلم پساوندی در کلمات اوستایی بوده است که در آخر کلمه در می آمده و معنی صاحب و دارنده را می رسانده است. این همان پساوندی ست که در زبان های پهلوی و پارسی به هیأت «مند» در آمده است، مانند ارجمند، خردمند، برومند و... اما هیأت اوستایی این پساوند در کلمه های شتمن، پتمن، هودمن، حواکمن و... در زبان پشتو، به همان هیأت اوستایی آن برجا مانده است.